

اعتبار سنجی مقیاس اضطراب اطلاع‌یابی در دانشجویان

علی رضایی شریف*^۱، عادل زاهد^۲ و فاطمه رضایی شریف^۳

تاریخ دریافت ۱۳۹۶/۱۱/۰۹ تاریخ پذیرش ۹۷/۰۳/۲۴

چکیده

هدف: هدف پژوهش حاضر، بررسی خصوصیات روان‌سنجی مقیاس اضطراب اطلاع‌یابی در دانشجویان بود. روش: بدین منظور ۲۶۲ نفر دانشجو (۱۲۵ نفر پسر و ۱۳۷ نفر دختر) از دانشجویان دانشگاه‌های اردبیل که در سال تحصیلی ۹۴-۹۵ مشغول به تحصیل بودند به روش نمونه‌گیری در دسترس انتخاب شدند و به مقیاس اضطراب اطلاع‌یابی پاسخ دادند. داده‌ها با روش آلفای کرونباخ، اعتبار باز آزمایی، ضریب همبستگی پیرسون و تحلیل عاملی تاییدی با استفاده از نرم‌افزارهای SPSS ۲۴ و LISREL ۸ تحلیل شدند. یافته‌ها: ضریب آلفای کرونباخ برای مؤلفه موانع مربوط به منابع اطلاعاتی ۰/۸۵، مؤلفه موانع مربوط به رایانه و اینترنت ۰/۷۹، مؤلفه موانع مربوط به کتابخانه ۰/۸۳، موانع مربوط به جست و جوی اطلاعات ۰/۸۰، موانع فنی ۰/۸۲ و موانع انتخاب موضوع ۰/۸۷ به دست آمد. اعتبار باز آزمایی نیز در فاصله ۲ هفته اجرا در دامنه ۰/۷۹ تا ۰/۸۴ به دست آمد. یافته‌های حاصل از تحلیل عاملی تاییدی مرتبه دوم نشان داد که این مدل از برازش مناسبی برخوردار است (RMSEA=۰/۰۵۶، NFI=۰/۹۱، GFI=۰/۹۶، CFI=۰/۹۳). با توجه به نتایج به دست آمده می‌توان گفت که مقیاس اضطراب اطلاع‌یابی در دانشجویان ابزار مناسبی برای سنجش اضطراب مربوط به جست و جوی اطلاعاتی در دانشجویان است.

واژه‌های کلیدی: اعتبارسنجی، اضطراب اطلاع‌یابی، دانشجویان

^۱ استادیار دانشگاه محقق اردبیلی rezaeisharif@uma.ac.ir

^۲ دانشیار دانشگاه محقق اردبیلی

^۳ دانشجوی کارشناسی ارشد دانشگاه آزاد واحد اردبیل

مقدمه

جست‌وجوی اطلاعات و بهره‌گیری از منابع اطلاعاتی در محمل‌های گوناگون، همچنین مهارت در انجام پژوهش‌های علمی و دانشگاهی برای پژوهشگران و دانشجویان جهت موفقیت در تحصیل و انجام تکالیف درسی امری ضروری محسوب می‌شود. فرآیند جست‌وجوی اطلاعات نقش مهمی را در رفتار اطلاع‌یابی افراد خصوصاً دانشجویان تحصیلات تکمیلی بازی می‌کند. تاکنون پژوهش‌های بسیاری به بررسی الگوهای رفتار اطلاع‌یابی و فرآیند اطلاع‌یابی پرداخته‌اند، از مهم‌ترین مدل‌های رفتار اطلاع‌یابی می‌توان به مدل‌های ویلسون^۱، آلیس^۲، کولتائو^۳، بلکین^۴، دروین^۵ اشاره کرد (داورپناه، ۱۳۸۵). لنکستر بازیابی اطلاعات را فرآیند جستجو در میان مجموعه‌ای از مدارک می‌داند که هدف آن تعیین دسته‌ای از مدارک در حیطه موضوعی درخواست شده است. فرآیند جستجو، فرآیندی تعاملی استی تعامل بدین معناست که کاربر بر فرآیند جستجو کنترل داشته و در این مسیر دست به انتخاب می‌زند. (گزنی، ۱۳۸۱)

از نظر مارچیونینی (۱۹۹۸) درک و شناخت فرآیند جستجوی اطلاعات و توسعه سامانه‌ها و راهبردهای حمایت از آن، هدف‌های اساسی علم اطلاع‌رسانی را تشکیل می‌دهد. از نظر وی اطلاع‌یابی روندی است که در آن بشر هدفمندانه برای تغییر موقعیت دانش در تلاش است. وی ویژگی اطلاع‌یابی را در حل مشکل می‌داند. اطلاع‌یابی فرآیندی است که از نیاز اطلاعاتی آغاز شده و طی مراحل اسناد و منابع اطلاعاتی با استفاده از استراتژی معین مورد جستجو قرار گرفته، اطلاعات مورد نیاز پس از استخراج بازیابی و بررسی شده و در نهایت اطلاعات مورد نظر بازیابی می‌شوند و به حل مسئله منجر خواهد شد. انسان در زندگی برای رفع نیازهای خود، اطلاع‌یابی می‌نماید به نظر مارچیونینی فرآیند اطلاع‌یابی از زندگی انسان نشأت می‌گیرد.

تاکنون پژوهش‌های زیادی در زمینه بررسی الگوها و رفتارهای اطلاعاتی افراد صورت گرفته است. این پژوهش‌ها، گویای این واقعیت است که جستجوگران تحت تأثیر عوامل مختلف، از شیوه‌ها و روش‌های گوناگون برای کسب اطلاعات بهره می‌جویند و رفتارهای اطلاع‌یابی متفاوتی

¹ Wilson

² Ellis

³ Kuhlthau

⁴ Belkin

⁵ Dervin

⁶ Systems

را از خود بروز می‌دهند. بنابراین، با شناخت صحیح و کنترل این عوامل می‌توان رفتارهای اطلاع‌یابی جستجوگران را تا حد بسیار زیادی به مسیرهایی مشخص و هدفمند هدایت کرد. اشلی^۱ (۲۰۰۴) در نتایج خود دریافت عدم مهارت در جستجوی منابع اطلاعاتی مورد نیاز، ارزیابی کیفیت منابع موجود و پیدا کردن و دسترسی به منابع مناسب، باعث ایجاد اضطراب کتابخانه‌ای و اضطراب پژوهش کتابخانه‌ای می‌شود.

حضور در محیطهای آموزشی همواره برای بسیاری از دانشجویان، با تجربه سطوح گوناگونی از اضطراب همراه است. از این‌رو، اضطراب به عنوان یکی از مهمترین متغیرهای روانشناسی در محیطهای آموزشی محسوب شده و انواع گوناگونی از اضطراب مانند اضطراب رایانه‌ای^۲، اضطراب اینترنتی^۳، اضطراب اطلاعاتی^۴، اضطراب کتابخانه‌ای^۵، اضطراب ریاضی و آمار^۶، اضطراب امتحان^۷، اضطراب نگارش^۸ و اضطراب پژوهش^۹ سال‌ها است مورد توجه و مطالعه پژوهشگران حوزه آموزش قرار گرفته است (جیائو، آنتونی، ۲۰۰۲) از آنجا که تمامی دانشجویان برای انجام تکالیف درسی، طرح‌های دانشگاهی و پایان‌نامه‌های تحصیلی، نیازمند جستجوی اطلاعات و استفاده از منابع اطلاعاتی هستند، اضطراب ناشی از جستجوی اطلاعات را می‌توان یکی از شایعترین انواع اضطراب در محیطهای دانشگاهی دانست (جیائو، ۲۰۰۴) (کولتائو، ۱۹۹۰)

مدل کولتائو (۱۹۹۱)، از مهمترین مدل‌های رفتار اطلاع‌یابی است، این مدل که مدل "فرآیند جست و جوی اطلاعات"^{۱۰} نامیده می‌شود کولتائو در این مدل ضمن معرفی مدل خود به بررسی احساسات کاربران در فرآیند جست و جوی اطلاعات می‌پردازد براساس این مدل که بر احساسات کاربران در فرآیند جستجوی اطلاعات مبتنی است، شخص جستجوگر در فرآیند اطلاع‌یابی شش مرحله را پشت سر می‌گذارد و در هر یک از این مراحل با توجه به نگرشی که در مورد فرآیند دارد، فعالیتی که انجام می‌دهد و نتایجی که حاصل می‌گردد، ممکن است احساسات مختلفی مانند

¹ Eshli

² Computer Anxiety

³ Internet Anxiety

⁴ Information Anxiety

⁵ Library Anxiety

⁶ Mathematics & Statistics Anxiety

⁷ Test Anxiety

⁸ Composition Anxiety

⁹ Research Anxiety

¹⁰ information search process (ISP)

تردید، خوش بینی، گیج شدگی، اطمینان، اضطراب و غیره را تجربه نماید. از دیدگاه کولتاو احساس اضطراب در فرایند جستجوی اطلاعات احساسی طبیعی محسوب شده و ممکن است در هر یک از مراحل شش گانه این فرآیند رخ دهد.

مرحله ۱: شروع^۱

مرحله‌ای که شخص ابتدا تشخیص می‌دهد که به اطلاعات برای کامل نمودن حل مساله نیاز دارد.

مرحله ۲: انتخاب موضوع^۲

این مرحله شناخت و انتخاب موضوع کلی جهت بررسی است.

مرحله ۳: تفسیر موضوع^۳

این مرحله شامل بررسی اطلاعات درباره موضوع کلی مطابق شرح تفصیلی مورد نظر فرد می‌باشد، بنحوی که کانونی را برای موضوع فراهم نماید. این مرحله جمع‌آوری اطلاعات کلی برای موضوع، ترجیحاً اطلاعات تخصصی یا مرتبط را در بر می‌گیرد.

مرحله ۴: فرمول بندی کردن^۴

کاربر از اطلاعات جمع‌آوری شده در مرحله کشف (شناسایی)، تمرکز فکری بر موضوع را بر اساس اطلاعات یافته شده شکل می‌دهد. تمرکز واضح کاربر را برای حرکت به مرحله بعدی آماده می‌کند.

مرحله ۵: گردآوری اطلاعات^۵

کاربر و سیستم‌های اطلاعاتی (مانند کتابداران، خبرگان، دوستان و غیره) بطور مؤثر و کارآمد بر روی یکدیگر اثر متقابل می‌گذارند.

مرحله ۶: اتمام جستجو^۶

این مرحله وظیفه کامل نمودن جستجو و فراهم نمودن مدرک نوشته شده می‌باشد. هرچند این مدل اساساً برای کاربران کتابخانه سنتی در یک محیط آموزشی طراحی شده

¹ Initiation

² Selection

³ Exploration

⁴ Formulation

⁵ Collection

⁶ Search closure

است، با این حال پژوهش بایرون نشان داد که رفتار اطلاع‌یابی دانشجویان در محیط یادگیری مجازی و اینترنت نیز با مدل فرآیند جست‌وجوی اطلاعات کولتائو مطابقت دارد، این بدان معناست که مدل فرآیند جست‌وجوی اطلاعات مستقل از محیط فیزیکی کتابخانه‌ای است (بایرون، ۱۹۹۹). پس از وی پژوهشگرانی همچون شمو، هالیدی و لی به بررسی این مدل در میان کاربران اینترنت پرداختند و به این نتیجه رسیدند که این مدل را می‌توان برای کاربرانی که به جست‌وجوی اطلاعات در اینترنت می‌پردازند، نیز به کار برد. (شمو، ۲۰۰۱؛ هالیدی، ۲۰۰۴)

مدل کولتائو دارای اهمیت است و بر کاربر بعنوان یک مشارکت‌کننده فعال در فرایند جست‌وجوی اطلاعات اشاره می‌کند. مهم‌تر این که فرآیندهای انگیزشی در اطلاع‌یابی مورد بحث قرار می‌گیرند. بطور کلی دانشجو در استراتژی‌های انگیزشی مانند آشفتگی فکری، اندیشیدن، پیشگویی، مشاوره، مطالعه، انتخاب، شناخت، تعریف، و تأیید مشارکت می‌کند. به هر حال، مدل کالتو تجزیه، تلخیص، سازماندهی، ترکیب، و ارزیابی اطلاعات را در نظر نمی‌گیرد. تبدیل داده و اطلاعات به دانش را فرض نمی‌کند. این مدل احساسات مؤثر مانند درک، تردید، اغتشاش، اضطراب، پیش‌بینی، شک، خوش‌بینی، و اعتماد متقابل برای جست‌وجوی اطلاعات را برجسته می‌کند. (هیدن، ۲۰۰۴)

پژوهش کولتائو از این نظر که ملاحظات عاطفی را در فرایند جست‌وجو مورد توجه قرار می‌دهد، منحصر به فرد است. در پژوهش وی، به چگونگی احساس جست‌وجوگر در مراحل مختلف فرایند جست‌وجوی اطلاعات و نیز آنچه جست‌وجوگر به آن می‌اندیشد و عمل می‌کند، پرداخته می‌شود. فرایند پژوهش او چندین مرحله دارد که ویژگی هر کدام احساسات، تفکر و کنشهای خاصی است. کنش‌ها را می‌توان به منزله همزمانی با تغییرات در جست‌وجو مورد توجه قرار داد و افکار نیز استدلال‌های موقعیت و برهان هستند (کوپر، ۲۰۰۲)

اهمیت مدل در بیان این نکته است که کاربر، شرکت‌کننده فعال در فرایند جست‌وجوی اطلاعات است. دانش‌کاربر در تعامل با اطلاعات رشد می‌کند. مهم‌تر این که فرایندهای شناختی در اطلاع‌یابی دخیل هستند. در طول این فرایند، دانشجویان درگیر راهبردهای شناختی نظیر کنکاش، تأمل، پیش‌بینی، مشاوره، مطالعه، گزینش، شناسایی، تعریف و تأیید هستند. اما به نظر نمی‌رسد این مدل دستکاری در اطلاعات یعنی تحلیل، تلخیص، سازماندهی، ترکیب و ارزشیابی، اطلاعات یافت شده را نیز شامل شود. تبدیل اطلاعات به دانش در این مدل مورد توجه قرار نگرفته است. به هر حال، در این مدل تأکید می‌شود که همگام با پیشرفت جست‌وجوی اطلاعات، احساسات

عاطفی نظیر دلواپسی، نبود اطمینان، سردرگمی، اضطراب، پیش بینی، تردید، خوش بینی و اعتماد، ایفای نقش می‌کنند. (هیدن، ۲۰۰۳)

کولتائو از نخستین نظریه پردازانی است که مفهوم اضطراب در فرایند جست و جوی اطلاعات را مطرح کرده و از مدل اطلاع‌یابی وی می‌توان به عنوان تنها الگوی اطلاع‌یابی نام برد که در آن به جنبه‌های احساسی و روانی کاربر در کنار جنبه‌های فیزیکی و شناختی توجه شده است. (عرفان منش، ۲۰۱۲)

در هر یک از این مراحل، با توجه به افکاری که درباره فرایند دارد و کنشهایی که انجام می‌دهد، ممکن است احساسات منفی مختلفی مانند شک و تردید، گیج‌شدگی، عدم قطعیت، سردرگمی، آشفتگی، سرخوردگی، ناامیدی و... را تجربه کند که باعث ایجاد اضطراب در وی می‌گردد. کولتائو از این احساس اضطراب به عنوان اضطراب حین فرآیند جست و جوی اطلاعات نام می‌برد (کولتائو، ۱۹۸۸) (کولتائو، ۱۹۹۰) از سوی دیگر، هرگونه عامل اضطراب‌زای خارجی در حین فرایند اطلاعاتی، چه در محیط کتابخانه و چه در محیط‌های الکترونیکی و پیوسته، می‌تواند در ایجاد و تشدید اضطراب اطلاعاتی مؤثر باشد. به عبارت دیگر، تعامل کاربر با محمل اطلاعاتی یا محل انجام فرایند اطلاعاتی (مانند کتابخانه) و یا ابزارهای اطلاعاتی (مانند رایانه و اینترنت) نیز می‌تواند در ایجاد و تشدید اضطراب اطلاعاتی مؤثر باشد. * به عبارت دیگر، تعامل کاربر با محمل اطلاعاتی یا محل انجام فرایند اطلاعاتی (مانند کتابخانه) و یا ابزارهای اطلاعاتی (مانند رایانه و اینترنت) نیز می‌تواند در ایجاد و تشدید اضطراب اطلاعاتی مؤثر باشد. (عرفان منش، ۲۰۱۲).

مطالعه پژوهش‌های انجام شده در خارج از کشور بیانگر این مسئله است که تجربه احساسات منفی از جمله اضطراب حین فرآیند اطلاع‌یابی، توسط برخی از پژوهشگران گزارش شده است. اما این پژوهش‌ها یا عنوان خاصی به این اضطراب اطلاق نکرده‌اند و یا این که فرآیند اطلاع‌یابی را جزئی از پژوهش‌های کتابخانه‌ای کاربران داشته و آن را در قالب اضطراب کتابخانه‌ای مورد بررسی قرار داده‌اند.

ملون (۱۹۸۶) برای اولین بار در مورد اضطراب در محیط دانشگاهی پس از بررسی شش هزار دانشجو بیان می‌نماید دانشجویان در گردآوری اطلاعات مورد نیاز خود در تحقیقات کتابخانه‌ای بنحوی دچار اضطراب می‌شوند که آن‌ها را از برخورد منطقی و مؤثر با مساله بازمی‌دارد. دلریمپل و زویزینگ (۱۹۹۲) به نقل از الهه حسینی) ضمن بررسی احساسات چهل دانشجو حین جستجوی

اطلاعات در فهرست برگهای و پیوسته کتابخانه، وجود ترس، تنش و اضطراب در حین فرآیند اطلاع‌یابی را گزارش کرده‌اند. نتایج مشابهی در پژوهش برنج (۲۰۰۱ به نقل از الهه حسینی) ضمن مطالعه رفتارهای اطلاع‌یابی گروهی از دانش‌آموزان در دبیرستانی در کانادا گزارش شده است. در این میان "مطالعه میزان اضطراب اطلاع‌یابی دانشجویان تحصیلات تکمیلی: مطالعه موردی دانشجویان ایرانی در کشور مالزی" توسط عرفان‌منش در سال ۱۳۹۱ انجام شده است نتایج پژوهش نشان داد که اضطراب اطلاع‌یابی به عنوان عارضه شایع در بین دانشجویان شناخته شده و ۹۶/۵ درصد از دانشجویان سطوح مختلفی از اضطراب را تجربه کرده‌اند اما میزان کلی اضطراب در حد متوسط قرار دارد. بررسی ابعاد شش‌گانه مقیاس اضطراب نشان داده که عامل "موانع مربوط به منابع اطلاعاتی" بیشترین میزان اضطراب و عامل "موانع مربوط به اینترنت و رایانه" کمترین میزان اضطراب را نشان داده است.

در پژوهش دیگری عرفان‌منش با استفاده از پرسشنامه ۴۷ گوی‌های اضطراب اطلاع‌یابی به بررسی رابطه اضطراب اطلاع‌یابی و ویژگی‌های جمعیت شناختی گروهی از دانشجویان تحصیلات تکمیلی می‌پردازد. یافته‌های این پژوهش نشان داده است که جنسیت، مقطع تحصیلی، سن و میزان استفاده از اینترنت جهت جستجوی اطلاعات دارای رابطه معناداری با ابعاد گوناگون اضطراب اطلاع‌یابی هستند و جنسیت به عنوان متغیری تعدیل‌کننده می‌تواند رابطه میان متغیرهای مستقل مقطع تحصیلی و شرکت در دوره‌های آموزشی مهارت‌های سواد اطلاعاتی و متغیر وابسته اضطراب اطلاع‌یابی را دستخوش تعدیل کند. (عرفان‌منش، ۲۰۱۲) همچنین الهه حسینی (۱۳۹۳) در پژوهشی به بررسی عوامل ایجادکننده احساسات منفی از جمله ترس، عدم قطعیت و اضطراب در فرآیند اطلاع‌یابی می‌پردازد.

یکی از ابزارهایی که در زمینه بررسی اضطراب اطلاع‌یابی طراحی شده، مقیاس اضطراب اطلاع‌یابی عرفان‌منش و همکاران (۲۰۱۲) است. این مقیاس دارای ۴۷ سؤال و ۶ عامل می‌باشد. در خصوص اعتبار این مقیاس، در پژوهش عرفان‌منش (۱۳۹۱) ضریب آلفای کرونباخ برای خرده مقیاس موانع مربوط به منابع اطلاعاتی ۰/۸۶، موانع مربوط به اینترنت ۰/۷۲، موانع مربوط به کتابخانه ۰/۸۱، موانع مربوط به جست و جوی اطلاعات ۰/۸۰، موانع فنی ۰/۸۱ و موانع انتخاب موضوع ۰/۸۲ و برای کل مقیاس ۰/۹۰ به دست آمد.

هدف پژوهش حاضر بررسی خصوصیات روان‌سنجی مقیاس سنجش اضطراب اطلاع‌یابی دانشجویان می‌باشد. اضطراب اطلاع‌یابی توسط عرفان‌منش، ابریزاه و کریم (۲۰۱۲) ساخته شده

می‌شود، این مقیاس ۶ عامل اصلی مرتبط با اضطراب اطلاع‌یابی شامل موانع مربوط به منابع اطلاعاتی، موانع مربوط به اینترنت و رایانه، موانع مربوط به کتابخانه، موانع مربوط به جست‌وجوی اطلاعات، موانع فنی و موانع انتخاب موضوع را مورد بررسی قرار می‌دهد. بنابراین هدف این پژوهش تحلیل عاملی تائیدی مقیاس اضطراب اطلاع‌یابی در دانشجویان است.

روش پژوهش

روش این پژوهش از نوع همبستگی است. جامعه آماری این پژوهش را کلیه دانشجویان دانشگاه‌های شهر اردبیل که در سال تحصیلی ۹۵-۹۴ مشغول به تحصیل بودند، تشکیل می‌دهد. در این پژوهش ۲۶۲ نفر به عنوان نمونه انتخاب شدند. برای تجزیه و تحلیل داده‌ها علاوه بر آمار توصیفی مانند میانگین و انحراف معیار، فراوانی و درصد فراوانی، از آزمون همبستگی پیرسون، ضریب آف‌فای کرونباخ و تحلیل عاملی تائیدی با استفاده از نرم افزارهای SPSS ۲۴ و LISREL ۸٫۸ استفاده شد و برای جمع‌آوری اطلاعات از پرسشنامه زیر استفاده شد:

مقیاس اضطراب اطلاع‌یابی: در پژوهش حاضر از مقیاس اضطراب اطلاع‌یابی (عرفان منش، ابریزاه و کریم، ۲۰۱۲) به عنوان ابزار گردآوری اطلاعات استفاده شد. این ابزار شامل ۴۷ گویه^۱ می‌باشد و برای امتیاز بندی هر گویه براساس طیف لیکرت درجه‌ای بین ۱ تا ۵ (کاملاً مخالف، مخالف، نظری ندارم، موافق، کاملاً موافق) به هر گویه تعلق می‌گیرد. ایم مقیاس مانند بسیاری دیگر از آزمون‌های روانشناسی شامل گویه‌های مثبت و وارونه شده و سپس میانگین سطح اضطراب پاسخ دهندگان براساس مجموع نمرات محاسبه شده است. نمره کل مقیاس از ۴۷ تا ۲۳۵ متغیر و نمرات بالاتر نشان دهنده اضطراب اطلاع‌یابی بیشتر است. این مقیاس از ۶ عامل اصلی تشکیل شده است که عبارتند از:

۱. موانع مربوط به منابع اطلاعاتی^۲: این عامل دربردارنده ۱۴ گویه در ارتباط با محدودیت منابع، فراوانی منابع، موجود بودن منابع، دسترس پذیری منابع، تازگی منابع، کیفیت منابع، ربط منابع، محل منابع و آشنایی با منابع اطلاعاتی است.
۲. موانع مربوط به رایانه و اینترنت^۳: عامل دوم تعداد ۶ گویه در ارتباط با نگرش در مورد رایانه و اینترنت، مهارت‌های رایانه‌ای و اینترنتی و استفاده از منابع اینترنتی را شامل می‌شود.

^۱ Statement

^۲ Barriers Associated with Information Resources

^۳ Barriers Associated with Computer and the Internet

۳. موانع مربوط به کتابخانه^۱: تعداد ۱۱ گویه در ارتباط با تجهیزات و ساختمان کتابخانه، نگرش در مورد کتابخانه، استفاده از خدمات کتابخانه‌ای، تعامل با کتابداران فنور و دمای کتابخانه، سیاست‌ها و قوانین کتابخانه، وب سایت کتابخانه و فهرست عمومی پیوسته کتابخانه عامل سوم را تشکیل می‌دهند.

۴. موانع مربوط به جست و جوی اطلاعات^۲: این عامل دارای ۵ گویه در ارتباط با احساسات کاربر در مراحل مختلف فرآیند جست و جوی اطلاعات است.

۵. موانع فنی^۳: شامل ۶ گویه در ارتباط با تعداد محدود رایانه‌ها جهت جست و جوی اطلاعات، سرعت پایین اینترنت، تغییرات سریع در فناوری‌های کتابخانه‌ای، ترس از خراب کردن ماشین و اصطلاحات فنی رایانه و اینترنت می‌شود.

۶. موانع انتخاب موضوع^۴: آخرین عامل پرسشنامه شامل ۵ گویه در مورد انتخاب موضوع، انتخاب کلید واژه جست و جو و آغاز فرآیند جست و جوی اطلاعات است. (عرفانمنش، ۱۳۹۱)

نتایج

درصد	فراوانی		
۵۲/۳	۱۳۷	دختر	جنسیت
۴۷/۷	۱۲۵	پسر	
۱۰۰	۲۶۲	کل	
۱/۹	۵	کاردانی	مقطع تحصیلی
۸۵/۱	۲۲۳	کارشناسی	
۸	۲۱	کارشناسی ارشد	
۵	۱۳	دکتری	
۱۰۰	۲۶۲	کل	

جدول ۱، توزیع نمونه از لحاظ جنسیت و مقطع تحصیلی

همانطور که در جدول ۱ مشاهده می‌شود از ۲۶۲ نمونه انتخاب شده ۱۳۷ نفر دختر و ۱۲۵ نفر پسر می‌باشند. همچنین از این تعداد بیشتر دانشجویان به تعداد ۲۲۳ نفر از دانشجویان کارشناسی می‌باشند.

نتایج مربوط به اعتبار مقیاس اضطراب اطلاع‌یابی

¹ Barriers Associated with Library

² Barriers Associated with Information Seeking

³ Technical Barriers

⁴ Barriers with Topic Identification

به منظور بررسی اعتبار مقیاس اضطراب اطلاع‌یابی، از دو روش همسانی درونی و باز آزمایی استفاده شده است. همسانی درونی کل مقیاس و خرده مقیاس‌های آن از طریق محاسبه ضریب آلفای کرونباخ برآورد گردید (جدول ۲). دامنه ضریب آلفای کرونباخ از ۰ تا ۱ در نوسان می‌باشد که ضریب ۰/۷۰ معمولاً به مثابه ملاک قابل قبول در نظر گرفته می‌شود. با توجه به این که ضریب آلفای کرونباخ برای مقیاس اضطراب اطلاع‌یابی و کلیه مؤلفه‌های آن از ۰/۷۰ بیشتر است، لذا همسانی درونی کل مقیاس و خرده مقیاس‌های آن مورد تأیید قرار گرفت.

جدول ۲. ضریب آلفای کرونباخ مقیاس اضطراب اطلاع‌یابی

اضطراب اطلاع‌یابی و خرده مقیاس‌های آن	ضریب آلفای کرونباخ
موانع مربوط به منابع اطلاعاتی	۰/۸۵
موانع مربوط به رایانه و اینترنت	۰/۷۹
موانع مربوط به کتابخانه	۰/۸۳
موانع مربوط به جست و جوی اطلاعات	۰/۸۰
موانع فنی	۰/۸۲
موانع انتخاب موضوع	۰/۸۷
مقیاس اضطراب اطلاع‌یابی	۰/۸۹

به منظور بررسی اعتبار باز آزمایی، این پرسشنامه بر روی ۸۰ نفر از دانشجویان به فاصله زمانی ۲ هفته اجرا شد و با استفاده از ضریب همبستگی پیرسون، ضریب اعتبار باز آزمایی به دست آمد.

جدول ۳. ضریب اعتبار مقیاس اضطراب اطلاع‌یابی به روش باز آزمایی

دومین اجرا		اولین اجرا		ضریب همبستگی	اضطراب اطلاع‌یابی و خرده مقیاس‌های آن
SD	M	SD	M		
۱۰/۳۱۲	۳۴/۶۹	۱۰/۷۰۲	۳۵/۵۴	۰/۸۴	موانع مربوط به منابع اطلاعاتی
۴/۹۷۶	۱۱/۸۵	۵/۷۸۱	۱۳/۲۰	۰/۸۳	موانع مربوط به رایانه و اینترنت
۸/۱۸۴	۲۵/۳۲	۹/۰۹۵	۲۷/۶۵	۰/۷۸	موانع مربوط به کتابخانه
۴/۲۶۳	۱۰/۵۹	۴/۶۲۷	۱۱/۶۲	۰/۷۹	موانع مربوط به جست و جوی اطلاعات
۴/۸۵۷	۱۲/۹۶	۵/۵۷۷	۱۴/۵۱	۰/۸۷	موانع فنی
۳/۵۳۸	۱۰/۶۷	۴/۸۸۵	۱۲/۲۴	۰/۸۳	موانع انتخاب موضوع
۳۲/۲۱۹	۱۱۱/۴۳	۳۴/۵۷۴	۱۱۴/۶۷	۰/۸۰	مقیاس اضطراب اطلاع‌یابی

همان گونه که در جدول ۲ مشاهده می‌شود، ضریب اعتبار باز آزمایی برای کل پرسشنامه و هر یک از مؤلفه‌های آن از مقدار ۰/۷۰ بیشتر است که حاکی از قابل قبول بودن همسانی زمانی مقیاس

اضطراب اطلاع‌یابی و مؤلفه‌های آن می‌باشد.

روایی مقیاس اضطراب اطلاع‌یابی

به منظور بررسی روایی سازه از روش تحلیل عاملی تاییدی و همچنین محاسبه ضریب همبستگی پرسشنامه با خرده مقیاس‌های آن استفاده شد.

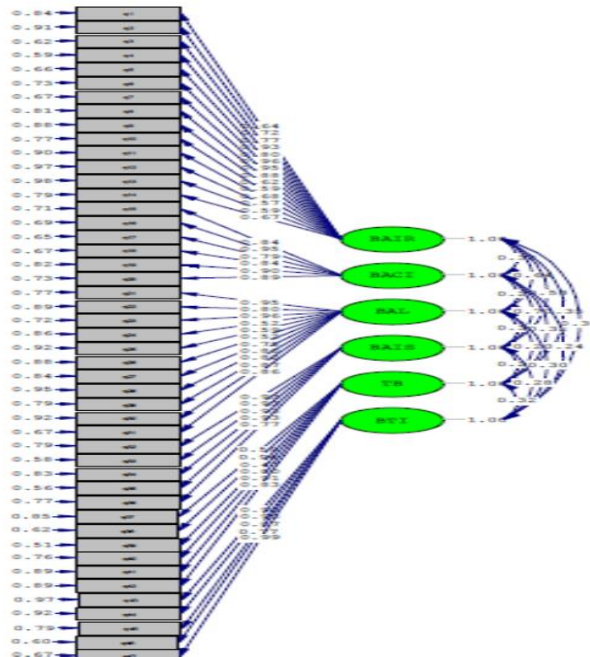
جدول ۴: ضریب همبستگی بین مقیاس اضطراب اطلاع‌یابی و خرده مقیاس‌های آن

۷	۶	۵	۴	۳	۲	۱	
						۱	۱- موانع مربوط به منابع اطلاعاتی
					۱	**۰/۳۲	۲- موانع مربوط به رایانه و اینترنت
				۱	*۰/۲۰	**۰/۶۴	۳- موانع مربوط به کتابخانه
			۱	*۰/۲۰	*۰/۲۵	*۰/۲۷	۴- موانع مربوط به جست و جوی اطلاعات
		۱	*۰/۲۰	*۰/۳۰	*۰/۳۲	**۰/۳۵	۵- موانع فنی
					‡	*	
	۱	۰/۳۲	*۰/۲۸	*۰/۳۰	*۰/۲۴	**۰/۳۹	۶- موانع انتخاب موضوع
		**			‡	*	
۱	۰/۹۷	۰/۹۴	**۰/۹۰	*۰/۹۳	*۰/۹۰	**۰/۶۵	۷- مقیاس اضطراب اطلاع‌یابی
		**	**	‡	*	*	

همان گونه که در جدول ۴ مشاهده می‌شود بین پرسشنامه AMES و خرده مقیاس‌های آن همبستگی بالایی وجود دارد. معناداری روابط موجود بیانگر برخورداری پرسشنامه همدمدی و همدمردی در نوجوانان از روایی سازه مطلوب است.

در ادامه به منظور بررسی روایی سازه، از روش مدل معادلات ساختاری از نوع تحلیل عاملی تاییدی مرتبه اول و مرتبه دوم استفاده شد. برای برآورد مدل از شاخص‌های مجذور خی دو (GFI)، شاخص نسبت مجذور خی دو به درجه آزادی (df)، شاخص نیکویی برازش (GFI)، شاخص نیکویی برازش انطباقی (AGFI)، شاخص برازش مقایسه‌ای (CFI)، شاخص برازش هنجار شده (NFI)، شاخص نیکویی برازش هنجار نشده (NNFI)، خطای ریشه مجذور میانگین تقریب (RMSEA) و باقیمانده مجذور میانگین (RMR) استفاده شد.

شکل ۱: مدل استاندارد تحلیل عاملی مرتبه اول مقیاس اضطراب اطلاع‌یابی



جدول ۵. مقادیر شاخص‌های برازش الگوی تحلیل عاملی تاییدی مرتبه اول مقیاس اضطراب اطلاع‌یابی

RM	RMSE	NNF	NFI	AGF	GFI	CFI	df	Df	X^2
۰/۰۴۷	۰/۰۶۶	۰/۸۰	۰/۹۲	۰/۹۱	۰/۹۴	۰/۹۳	۲/۲۶	۱۰۱	۲۸
									۲۳۱

همان‌طور که در جدول ۴ مشاهده می‌شود، کلیه شاخص‌های برازندگی نشان می‌دهد که مدل اندازه‌گیری مقیاس اضطراب اطلاع‌یابی خوب و در نتیجه، روایی سازه قابل قبولی دارد.

بحث و نتیجه‌گیری

هدف پژوهش حاضر بررسی خصوصیات روان‌سنجی مقیاس اضطراب اطلاع‌یابی بود. نتایج تحلیل عاملی تاییدی نشان داد که مدل اندازه‌گیری مقیاس اضطراب اطلاع‌یابی از برازندگی و تناسب نسبتاً مطلوبی برخوردار است؛ چرا که شاخص‌های CFI با مقدار ۰/۹۳، NFI با مقدار ۰/۹۲ و RMSEA با مقدار ۰/۰۶۶ نشان می‌دهد که مدل اندازه‌گیری مقیاس اضطراب اطلاع‌یابی، برازندگی و روایی سازه نسبتاً مطلوبی دارد.

ضریب آلفای کرونباخ برای بررسی اعتبار مقیاس نشان داد که ضریب آلفای کرونباخ برای مؤلفه موانع مربوط به منابع اطلاعاتی ۰/۸۵، موانع مربوط به رایانه و اینترنت ۰/۷۹، موانع مربوط به کتابخانه ۰/۸۳، موانع مربوط به جست و جوی اطلاعات ۰/۸۰، موانع فنی ۰/۸۲ و موانع انتخاب موضوع ۰/۸۷ به دست آمد. این یافته با نتایج پژوهش عرفان منش (۱۳۹۱) همخوانی دارد. در پژوهش عرفان منش ضریب آلفای کرونباخ برای مؤلفه‌های فوق به ترتیب ۰/۸۶، ۰/۷۲، ۰/۸۱، ۰/۸۰، ۰/۸۰ و ۰/۸۲ به دست آمده است.

اعتبار بازآزمایی نیز در فاصله ۲ هفته اجرا در دامنه ۰/۷۳ تا ۰/۸۴ به دست آمد که نشانگر پایا بودن این ابزار در زمان‌های مختلف است.

در تبیین مؤلفه‌های مقیاس می‌توان گفت که عامل موانع مربوط به منابع اطلاعاتی نتیجه تعامل محقق با منابع اطلاعاتی است که بیشترین اضطراب را در بر دارد. نتیجه این پژوهش با یافته‌های آنو گبوزی (۱۹۹۷)، شوهام و میزراچی (۲۰۰۱)، بوستیک (۱۹۹۲) و حسنی (۱۳۹۵) همخوانی دارد. هنگامی که منابع اطلاعاتی بازایی شده در حین فرایند جست و جوی اطلاعات از ربط و کیفیت مورد انتظار محقق فاصله داشته باشد، احساس اضطراب در وی ایجاد یا تشدید می‌شود (عرفان منش، ۱۳۹۱). از سوی دیگر به روز نبودن منابع اطلاعاتی نیز عامل اضطراب زایی در میان دانشجویان به حساب می‌آید. حجم زیاد اطلاعات باعث می‌شود که دانشجو مدت زمان زیادی را صرف انتخاب به روز ترین منابع کند و در صورت عدم آشنایی و اطلاع دانشجو از فرایند جست و جوی اطلاعات این اضطراب در دانشجو بیشتر می‌شود.

در خصوص موانع مربوط به رایانه و اینترنت می‌توان گفت که احساس عدم راحتی در استفاده از اینترنت، نگرش منفی در مورد نقش رایانه و اینترنت در فرایند پژوهش و همچنین فیلتر شدن سایت‌های علمی نیز باعث ایجاد اضطراب در دانشجویان می‌گردد. همچنین کاربر از این بابت نگران است که به تکنولوژی خیلی وابسته شود، کنترل خود را نسبت به کامپیوتر از دست بدهد یا تحت نفوذ کامپیوتر قرار گیرد نتیجه این پژوهش با یافته‌های حسن زاده (۱۳۸۳)، ایسنبرگ (۲۰۰۷) و حسنی (۱۳۹۵) همخوان است.

در خصوص موانع مربوط به کتابخانه می‌توان گفت وقتی خدمات کتابخانه‌ای نامناسب یا محدودی به دانشجویان ارائه شود دچار اضطراب خواهد شد. در واقع کتابخانه نیز منبعی است که به کمک آن دانشجویان می‌توانند در سریع‌ترین زمان به اطلاعات مورد نظر خود اعم از کتاب و پایان نامه و... دست پیدا کنند. در صورتی که فرد متوجه شود که توانایی جست و جوی منابع

اطلاعاتی را ندارد موجب آشفتگی و اضطراب دانشجویان خواهد شد. عامل موانع جست و جوی اطلاعات نیز عاملی است که در بروز رفتار اضطرابی در دانشجویان مؤثر است. این عامل شامل ابعاد عاطفی چون احساسات منفی فرایند جست و جو، عدم آگاهی از نحوه جست و جوی اطلاعات، نگران از عدم پیدا کردن منابع اطلاعاتی مورد نیاز و احساس عدم رضایت از نتایج جست و جوی اطلاعات می‌شود. با این حال ضعف یا فقدان آگاهی دانشجویان از این که چگونه دنبال اطلاعات مورد نظر خود باشند نیز عامل مؤثر دیگری است که باعث اضطراب دانشجویان می‌شود. بعضی از دانشجویان نحوه جست و جوی اطلاعات در اینترنت یا کتابخانه را نمی‌دانند لذا این عدم آگاهی منجر به اتلاف وقت و پریشانی دانشجویان می‌شود. عامل دیگر در ارتباط با اضطراب دانشجویان، عامل موانع فنی است. هر گونه ترس از خراب کردن رایانه و نگرانی از انجام اشتباهی که باعث مشکلات فنی در رایانه‌های مورد استفاده جهت جست و جوی اطلاعات گردد و همچنین مشکلات دسترسی به اینترنت نیز از عواملی فنی است که باعث بروز اضطراب در دانشجویان می‌گردد. نتیجه این پژوهش با یافته‌های بن عمران (۲۰۰۱) و فن کمپن (۲۰۰۳) همخوان است.

موانع انتخاب موضوع نیز به عنوان عامل اضطراب را در دانشجویان قابل بررسی است. بر این اساس عواملی چون انتخاب موضوع پژوهش، گردآوری اطلاعات درباره موضوع، محدود سازی و رسیدن به موضوع اصلی نیز باعث ایجاد سطوح اضطراب در دانشجویان می‌شود. گاهی دانشجویان نمی‌دانند که برای انتخاب موضوع باید از کجا شروع کنند. این ضعف آگاهی باعث سردرگمی دانشجویان و در نتیجه اضطراب دانشجویان می‌شود.

منابع

- حسینی، مهدی. (۱۳۹۵). رابطه بین سواد اطلاعاتی و مدیریت زمان با اضطراب پژوهش معلمان پژوهنده اردبیل، پایان نامه کارشناسی ارشد تحقیقات آموزشی، دانشگاه محقق اردبیلی
- نوکاریزی، محسن، محمدرضا، داورپناه. (۱۳۸۵). تحلیل الگوهای رفتار اطلاع‌یابی. کتابداری و اطلاع‌رسانی، ۲۹(۲)، ۱۱۹-۱۵۲.
- عرفانمنش، محمدامین. (۱۳۹۱). مطالعه میزان اضطراب اطلاع‌یابی دانشجویان تحصیلات تکمیلی: مطالعه موردی دانشجویان ایرانی در کشور مالزی. پژوهش نامه کتابداری و اطلاع‌رسانی، ۲(۲)، ۷۲-۵۳.

نوکاریزی، محسن؛ نارمنجی، مهدی. (۱۳۸۸). بررسی اضطراب اینترنتی دانشجویان تحصیلات تکمیلی دانشگاه‌های بیرجند و فردوسی در فرایند جستجوی اطلاعات. فصلنامه علمی پژوهشی پژوهشنامه علوم و فناوری اطلاعات ایران، ۲۵(۱)، ۱۱۱-۱۲۹.

گزنی، ع. (۱۳۸۱). دیدگاه‌های تعاملی در طراحی نظامهای بازیابی اطلاعات. فصلنامه کتاب، ۱۳(۱)، ص ۷۶-۸۳. به نقل از تحلیل الگوهای رفتار اطلاع‌یابی.

References

- Branch, J.L. (۲۰۰۱). Information seeking process of junior high school students: A case study of CDROM encyclopedia use. *School Libraries Worldwide*, ۷(۱), ۲۷-۱۱
- Byron, S. M. (۱۹۹۹). Information Seeking in a Virtual Learning Environment. Ph.D. Dissertation. University of North Texas.
- Cooper, L. Z. (۲۰۰۲). A case study of information seeking behavior in ۷-year-old children in a semi structured situation. *Journal of American Society for Information Science and Technology*, ۵۳(۱۱): ۹۲۲-۹۰۴
- Dalrymple, P.W. & Zweizig, D. L. (۱۹۹۲). Users 'experience of information retrieval systems: An exploration of the relationship between search experience and affective measures. *Library & Information Science Research*, ۱۴(۲), ۱۸۱-۱۶۷
- Erfanmanesh, A. a. N. H. A. K. (۲۰۱۲). Development and validation of the Information Seeking Anxiety scale. *Malaysian Journal of Library & Information Science*, ۱۷(۱), ۲۱-۳۹
- Eisenberg. M. (۲۰۰۷). Information literacy in the educational process. *the educational forum* ۵۷(۲), pp.۳۲۴-۳۱۲
- Hayden, K.A. (۲۰۰۳). Information seeking models. Available at: <http://www.ucatgary.ca/~ahayden/seeking.html>. Retrieved ۰۶/۰۸/۲۰۰۳
- Holliday, W. a. Q. L. (۲۰۰۴). Understanding the millennial: updating our knowledge about students. *Reference Services Review*, ۳۲(۴), ۳۶۶-۳۵۶
- Jiao, Q. G. O., Anthony J.. (۲۰۰۲). Dimensions of library anxiety and social interdependence: implications of library services. *Library Review*, ۵۱(۲), ۷۸-۷۱
- Jiao, Q. G., Onwuegbuzie, Anthony J. & Bostick, Sharon L. (۲۰۰۴). Racial differences in library anxiety among graduate students. *Library Review*, ۵۳(۴), ۲۳۵-۲۲۸
- Kuhlthau, C. C. e. a. (۱۹۹۰). Validating a model of the search process: A comparison of academic, public, and school Library users. *Library and Information Science Research*, ۱۲(۱), ۳۱-۵
- Kuhlthau, C. C. (۱۹۸۸). Perceptions of the information search process in library A study of changes from high school through college. *Information Processing and Management*, ۲۴(۴), ۴۲۷-۴۱۹

- Kuhlthau, C. C. (۱۹۹۱). Inside the search process: Information seeking from the user perspective. *Journal of the American Society for Information Science*, ۴۲(۵), ۳۷۱-۳۶۱
- Kuhlthau, C. C. e. a. (۱۹۹۰). Validating a model of the search process: A comparison of academic, public, and school Library users. *Library and Information Science Research*. *Library and Information Science Research*, ۱۲(۱), ۳۱-۵
- Kuhlthau, C.C. (۱۹۹۱). Inside the search process: information seeking from the user's perspective. *Journal of the American Society for Information Science*, ۴۲(۵), p. ۳۷۱-۳۶۱. Available at: <http://www.scils.rutgers.edu/~belkin/۰۵-۶۱۲/kuhlthau-jasist-۹۱.pdf>
- Marchionini, G. K., A. (۱۹۹۸), Design of Interfaces for Information Seeking. [Online] available at:<http://www.ils.edu/~march/arist.pdf>.(۱۹۹۸).
- Mellon, C. A. (۱۹۸۶). Library anxiety: A grounded theory and its development. *College & Research Libraries*, ۴۷, ۱۶۵-۱۶۰
- Shamo, E. E. (۲۰۰۱). University Students and the Internet: Information Seeking Study. Ph.D. Dissertation. University of North Texas.
- Sonnenwald, D., & Iivonen, M. (۱۹۹۹). An integrated human information behavior framework for information studies. *Library and Information Science Research*, ۲۱, ۴۵-۴۲۹